

Regeringen
Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Remissyttrande över förslag om Bidragsspärr, SOU 2008:100

Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, RSMH, har genom Handikappförbunden och Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, NSPH, givits möjlighet att framföra synpunkter på förslaget om bidragsspärr. Vi har följande synpunkter.

RSMH organiserar människor som lider av olika former av psykisk ohälsa. En inte oväsentlig del av våra medlemmar har långvarig och allvarlig psykisk ohälsa ofta i kombination med allvarliga psykiska funktionsnedsättningar. Sjukdomsbilden innehåller perceptionsproblem och kognitiva problem av ibland mycket allvarligt slag, ja t o m så allvarliga att man inte kan uppfatta världen och tillvaron korrekt. Svårigheter till koncentration och att se framåt och planera är en del av de problem vissa människor med psykisk ohälsa har. Risken att våra medlemsgrupper eller andra människor med psykisk ohälsa bryter mot bidragsbrottslagen, utan att själva vara medvetna om det, är uppenbar.

Allmänt

Utredningens förslag om införandet av bidragsspärr strider enligt vår uppfattning mot Sveriges åtaganden gentemot Europakonventionen och Förenta Nationernas konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Bidragsspärren måste anses vara en dubbel bestraffning som inte beslutas i domstol utan av enskild förvaltningsmyndighet - och därmed endast kan överklagas i förvaltningsdomstol. Om man anser att det är angeläget att ytterligare skärpa konsekvenserna av bidragsbrott, måste detta enligt vår uppfattning ske som normal straffrättslig påföljd i domstol. Påföljder av sådant som betraktas som bidragsbrott bör inte ytterligare utmätas av välfärdssystemens myndigheter.

RSMH har varit kritiska till införandet av bidragsbrottslagen. I den frångicks principen om att den enskilde måste ha uppsåt för att dömas till brott. Oaktsamhet eller slarv blev därmed kriminellt enligt svensk lagstiftning. Med förslaget om bidragsspärr skulle ytterligare en fundamental rättsprincip överges, nämligen förbudet mot dubbel bestraffning.

RSMH avstyrker bestämt utredningens förslag om införandet av en bidragsspärr.

POSTADRESS	TELEFON	TELEFAX	POSTGIRO	ORG.NR	E-POST
Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	40 62 92-3	802005-6985	rsmh@rsmh.se

Problemets storlek

Välfärdssystemens syfte är bl a att stödja och hjälpa människor som t ex på grund av psykisk ohälsa och funktionsnedsättning mist sina möjligheter till en egen försörjning. Vi noterar att som framgår av utredningens direktiv, ligger den främsta grunden i förslaget att införa en bidragsspärr i en vilja att upprätthålla välfärdssystemens legitimitet. Fusk eller överutnyttjande av systemen måste stävjas med alla tillgängliga medel.

Den politiska debatten har nu i ett antal år haft en i grunden felaktig inriktning på det påstådda fusket. Utredningen kommer fram till att årligen 20 miljarder kronor för mycket betalas ut från trygghetssystemen. Andra utredningar har också försökt kalkylera omfattningen av det sk fusket utan att åstadkomma något säkert resultat. Även Delegationens mot felaktiga utbetalningar, FUT-delegationen, omfattande arbete resulterade i en mycket osäker uppskattning, något som delegationen själv framhöll.

Presenterade beräkningar av hur stor del av felaktiga utbetalningar som är att hänföra till avsiktliga respektive oavsiktliga fel från de sökande, liksom hur stor del som grundar sig i fel hos den handläggande myndigheten, anser vi vara rent spekulativa.

Föreslagna åtgärder mot fusket står inte alls i proportion till omfattningen.

Myndigheternas bristande information och tillgänglighet

När det gäller ansvarsfördelningen mellan myndighet och medborgare vill vi säga att vi anser att utredningens utgångspunkter inte stämmer överens med förvaltningslagens principer om att myndighetsutövning ska ske i medborgarnas intressen. Ett antal myndigheter som verkar inom välfärdssystemen har fjärrat sig från dessa principer och brister idag bl a i sitt informationsansvar gentemot den enskilde medborgaren. Komplicerade, obegripliga och delvis inkonsekventa regler, fackspråk och bristande tillgänglighet försvårar informationen och förstör därmed grunden för riktiga beslut.

RSMH anser att bristande förmåga att ta till sig information kan ha många olika orsaker. Bl a orsakar kognitiva funktionsnedsättningar hos många människor som har psykiska funktionsnedsättningar svårigheter att förstå regler, instruktioner och frågor på t ex blanketter. Våra medlemsgrupper har också i mycket lägre utsträckning tillgång till dator och kunskaper om IT än genomsnittssvensken vilket ger dem ett mycket stort "handikapp" i dagens samhälle. Detta är särskilt besvärande eftersom myndigheterna i allt högre grad använder sig av sk webbaserad information och inspelad information som man ska kunna ta till sig via tonvalstelefon med knappval och numera också illa fungerande röstvals-system.

Människor med psykisk ohälsa och psykiska funktionsnedsättningar har en mängd myndighetskontakter – många flera än genomsnittsmedborgaren har. Har man många myndighetskontakter ökar förstås risken att det sker oavsiktliga fel. Dessutom blir det tydligt hur många regler, beräkningsgrunder m m som är olika mellan myndigheter och även inom myndigheter. Hur man specificerar inkomst eller beräknar hyra är bara två exempel på sådant som kan skilja och som kan leda till feltolkningar.

Inom välfärdssystemen har myndigheterna ett uppdrag att bedöma den sökandes behov och därmed rätt till stöd. Flera myndigheter har idag svårt att fullfölja det uppdraget på en rättssäker grund. För många enskilda upplevs myndigheten och de tjänstemän man möter inte som stödjande, utan som ifrågasättande. Försäkringskassan som den enskilt största myndigheten, med uppdrag att hantera den allra största delen av välfärdssystemens kostnader, befinner sig i ett krisläge.

Myndigheten har sedan tidigare fått väl grundad kritik för sin förmåga att exempelvis bedöma arbetsförmåga och att besluta om sjukpenning på en rättssäker grund. De senaste två årens förändringar har förvärrat situationen ytterligare, något som våra medlemsgrupper fått erfara. En stor omorganisation genomförs med helt nya arbetsuppgifter för stora delar av personalen. Stora förändringar i socialförsäkringen görs som ställer helt nya krav på myndigheten samtidigt som dess förvaltningsanslag minskas. Socialförsäkringsnämndernas insyn har avskaffats.

Försäkringskassans krisläge drabbar i första hand dem som är berättigade till stöd, men också myndighetens egna anställda. Ansvar för den uppkomna situationen ligger tveklöst hos statsmakterna. RSMH vill bestämt avråda från att nu införa ytterligare regeländringar som i första hand uppfattas som repressiva gentemot dem som är beroende av välfärdssystemen.

De mänskliga rättigheterna

RSMH anser att förslaget om bidragsspärr, trots vad som sägs i utredningens kapitel 14, strider mot Europakonventionen. Dubbelbestraffningsförbudet i Europakonventionen innebär ju att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilken han eller hon redan blivit dömd eller frikänd ifrån.

Utredningen hävdar att bidragsspärren inte utgör något straff i konventionens mening utan ses som en inskränkning i socialförsäkringsförmånen. Vidare hävdar utredningen att ifall beslutet om bidragsspärr fattas av en förvaltningsmyndighet, och inte samma domstol som dömer om bidragsbrott, råder inte förutsättningarna för dubbelbestraffning enligt Europakonventionen. Vi kan inte dela denna åsikt. Ett beslut om bidragsspärr är naturligtvis en direkt konsekvens av en dom om bidragsbrott och kan inte tolkas som annat än ytterligare ett straff för samma förseelse.

Vi kan från RSMH:s sida inte se annat än att utredningens förslag strider mot FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Dessa konventioner är avsedda att utgöra ett skydd för den enskilde medborgaren i förhållande till statsmakten. Förslaget om bidragsspärr innebär att enskilda medborgare på grund av att de gjort medvetna eller omedvetna fel utestängs från rätten till socialförsäkring såsom den är stadgad i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Drabbas en människa till exempel av sjukdom ska socialförsäkringen trygga försörjningen i en utsatt situation. Denna rätt måste även gälla den som dömts för brott.

Slutord

RSMH vill slutligen säga att vi självfallet delar lagstiftarens strävan att säkerställa att offentliga bidrag och förmåner endast ges till de människor som verkligen behöver dessa. Trovärdigheten för systemen måste upprätthållas. Många människor med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar, bl a människor med långvarig och allvarlig psykisk ohälsa och med psykiska funktionsnedsättningar, är helt beroende av att vi i landet har ett fungerande välfärdssystem med en hög legitimitet och rättsäkerhet.

Ett humanare och mera konstruktivt sätt att minska felaktigheterna vore att område för område och myndighet för myndighet se över och rätta till de systemfel som finns – och att se till att berörda myndigheter är organiserade för att ge verklig och personlig information och service till de grupper av människor som behöver sådan. Utsatta människor, bl a våra medlemsgrupper, har idag och för en överskådlig framtid begränsade förutsättningar att leva upp till myndigheternas krav på kommunikation via nätet och annan avancerad teknik, något som hela tiden ökar avståndet mellan den offentliga makten och den enskilda människan.

På uppdrag av förbundsstyrelsen

Jan-Olof Forsén
Förbundsordförande

Håkan Jarmar
Kanslichef

Kopia

Socialdepartementet
Riksdagens socialutskott
Riksdagens socialförsäkringsutskott
Riksdagens konstitutionsutskott
Justitieombudsmannen
Försäkringskassan
Arbetsförmedlingen
Socialstyrelsen
Nationell Samverkan för Psykisk Ohälsa
Sveriges Radio
Sveriges Television
TV4
Tidningarnas Telegrambyrå
Dagens Nyheter
Svenska Dagbladet
Expressen
Aftonbladet

POSTADRESS	TELEFON	TELEFAX	POSTGIRO	ORG.NR	E-POST
Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	40 62 92-3	802005-6985	rsmh@rsmh.se

Riksförbundet för Social
och Mental Hälsa

POSTADRESS	TELEFON	TELEFAX	POSTGIRO	ORG.NR	E-POST
Instrumentvägen 10 126 53 Hägersten	08-772 33 60	08-772 33 61	40 62 92-3	802005-6985	rsmh@rsmh.se